

Бюджетна децентралізація як запорука ефективної конституційної реформи та становлення України як демократичної держави

Росоляк О. Б.

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного,
адміністративного і фінансового права ТНЕУ*

Цимбалістий Т. О.,

*к.ю.н., доцент кафедри конституційного,
адміністративного і фінансового права ТНЕУ*

На сьогодні немає жодного сумніву, що становлення та розвиток місцевого самоврядування потребує децентралізації державної влади, зокрема бюджетних повноважень, від яких залежить доступність і якість публічних послуг, реалізація прав громадян (жителів певної місцевості), задоволення їх потреб та інтересів у різних сферах суспільного життя.

Дієвість та ефективність місцевого самоврядування, а отже й успішність децентралізації загалом, напряму залежить від фінансової спроможності територіальних громад чи об'єднань. Найбільш ефективним засобом створення повноцінної матеріальної бази для місцевого самоврядування, а також мірилом демократичності держави є фіскальна децентралізація. Європейський досвід вказує на можливість фінансової децентралізації шляхом децентралізації доходів (закріплення права на деякі доходи або на збільшення частки на певні доходи за територіальними громадами), видатків (передача ресурсів на виконання завдання та функцій), а також процесуальну та організаційну самостійність із використанням коштів [2, с. 97].

Як відомо, фінансовою основою місцевого самоврядування є відповідний місцевий бюджет. Саме місцевий бюджет можна вважати ключовою ланкою фінансової системи місцевого самоврядування і саме через бюджетні

повноваження реалізується фінансово-правова компетенція органів місцевого самоврядування.

На думку Ю.О. Набатової та Т.В. Ус, однією із важливих проблем формування місцевих бюджетів є забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку регіонів та формування міжбюджетних відносин, з метою підвищення рівня фінансової самодостатності шляхом посилення бюджетної децентралізації. Адже для того, щоб місцева громада була здатною забезпечити виконання своїх завдань, вона повинна володіти відповідним обсягом фінансових ресурсів, які необхідні для покриття власних витрат. Принцип фінансової самостійності має бути ключовим при формуванні бюджетів органів місцевого самоврядування. А оскільки громада є територіальною основою для створення та діяльності органів місцевого самоврядування, то при її формуванні доцільно враховувати податковий потенціал. Ймовірно, що формування фінансово самодостатніх адміністративно-територіальних одиниць потребує змін не тільки у податковому та бюджетному законодавстві, але й у територіальних розмірах громад, районів та регіонів [4].

Децентралізація бюджетних фінансових ресурсів передбачає:

- зміну системи оподаткування, при якій змінюються питомі надходження на користь місцевих бюджетів;
- зміну трансфертної політики, яка не зможе будуватись на радянському принципі „від кожного по можливостям – кожному по необхідності”;
- надання органами місцевого самоврядування більших повноважень в напрямку розробки та реалізації різноманітних програм соціально – економічного розвитку [4].

Суттєві зміни у бюджетному та податковому законодавстві вже відбулись та вступили в дію в 2015 році. Зокрема, місцевим бюджетам з державного бюджету передано плату за надання інших адміністративних послуг та державне мито. Надходження до загального фонду розширено за рахунок передачі із спеціального фонду екологічного податку, єдиного податку та

податку на нерухоме майно, які раніше були джерелами формування бюджету розвитку. Також зміни стосуються закріплення за місцевими бюджетами стабільних джерел – податку на доходи фізичних осіб за новими нормативами та податку на прибуток підприємств. Віднесення до місцевих бюджетів збору з роздрібного продажу підакцизних товарів за ставкою до 5 % вартості реалізованого товару, збільшення відсотка екологічного податку. Внесені зміни дадуть можливість місцевим бюджетам використовувати кошти на різні цілі, а не тільки на видатки капітального характеру [1].

Починаючи з 2015 року місцеві бюджети отримують такі нові види трансфертів: освітня субвенція, субвенція на підготовку робітничих кадрів та медична субвенція[1].

Якщо проаналізувати перші результати бюджетної децентралізації на місцевому рівні, то частина сільських рад зможуть забезпечити себе самостійно. Але це не повинно стати причиною відмови від об'єднання територіальних громад. Оскільки об'єднані громади, бюджети яких будуть прирівняні до бюджетів міст обласного значення і районів, і, крім зазначених податків, одержуватимуть ще й 60% податку з доходів фізичних осіб та інші доходи. Крім того, об'єднання громад дозволить оптимізувати видатки на утримання апарату управління, а головне – значно покращить якість надання адміністративних та соціальних послуг населенню [4].

Як вважає Інна Луніна, необхідною складовою бюджетної децентралізації має бути укрупнення територіальних громад таким чином, щоб фінансові можливості місцевих бюджетів давали змогу органам місцевого самоврядування ефективно виконувати їх функціональні повноваження. Надання багатьох видів суспільних благ є економічно виправданим, якщо кількість користувачів цими благами сягає певної величини[3]. Тобто, чим більше платників податків на певній територіальній одиниці, тим більше суспільних благ вони отримують.

Попри ряд позитивних зрушень в процесі проведення реформи децентралізації, централізованим залишається також контроль з боку держави за рухом коштів місцевих органів, які знаходяться на рахунках в

Держказначействі. Так, операції щодо виконання платіжних доручень будуть виконуватись протягом п'яти операційних днів тільки за умови виконання доходів зведеного бюджету України, тобто при всій самостійності для місцевих бюджетів продовжує мати місце ризик неможливості використання власних надходжень [4]. Питання контролю за використання бюджетних коштів є вкрай важливим, адже не лише держава повинна контролювати використання місцевих фінансів. Цими «контролерами» мають стати ще й жителі цієї територіальної громади. Самі громадяни – жителі цієї адміністративної одиниці повинні мати достатньо повноважень, щоб брати реальну участь у формуванні та використанні коштів з місцевого бюджету.

На основі вищенаведеного, можемо дійти **висновку**, що вже зроблено ряд позитивних кроків на законодавчому та організаційному рівнях. Однак варто зазначити і ряд чинників, що гальмують механізм конституційної реформи в Україні. До них можемо віднести той факт, що місцеві громади та й органи місцевого самоврядування виявилися не готовими до змін, особливо до процесу об'єднання громад, встановлення ставок податків, пошуку нових джерел фінансування і розподілу коштів в умовах нових змін до бюджетної та податкової системи. Це зумовлено, мабуть, небажанням чи нездатністю брати безпосередню участь у вирішенні питань місцевого значення, зневірою у зміни на краще, низькою правовою культурою місцевого населення та суспільства в цілому.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс від 08.07.2010р. № 2456-VI/[Електронний ресурс]
Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2456-17/paran1013#n1013>

2. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України / [Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е., та ін.]; Швейцарсько-український проект «Підтримка децентралізації в Україні – DESPRO. – К. : ТОВ «Софія». – 2012. – 128 с.

3.Луніна І. З «небес» на землю. Як має виглядати бюджетна децентралізація в Україні // [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://gazeta.dt.ua/finances/z-nebes-na-zemlyu-yak-maye-viglyadati-byudzhetna-decentralizaciya-v-ukrayini-.html>

4.Набатова Ю.О.,Ус Т.В. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації фінансових ресурсів / Ю.О. Набатова, Т.В. Ус // Ефективна економіка. – №5. – 2015. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4100>